

füruzan “kırk yedi’liler”

konuşma temaları ve başlıkları

daha önce de program duyurusunda belirttiğim üzere, buluşmamızın üst başlığını okuduğumuz bu kitap başta olmak üzere, aynı nitelikteki diğer romanlardaki ele alınış ve ifade ediliş biçimleriyle örnekleyerek;

“**politik mücadele ve edebiyat**” olarak belirlemiştik.

bu çerçevede sizlerden beklediğim farklı katkı ve öneriler ne yazık ki çok farklı konuları içermedi. dolayısıyla bu üst başlığın alt başlıkları olarak şunları konuşacağız. bunları konuştuktan sonra, buluşma sırasında süre kalırsa, o sırada ve orada önerilen bazı konular da konuşulabilir.

I. politik roman ve politik kurgu metinler

* genel nitelikleri nelerdir?

gündelik hayatın iktidarını ve ona karşı verilen mücadeleyi konu alan kurgu metin.

- geçmişi, olan biteni, mücadeleyi,
- kayıp ve kazanımları
- açıklama
- doğrulama
- savunma
- eleştiri

temelinde ele alan yapıtların tümünü bu kapsam içinde değerlendirmek mümkündür. bunu yaparken;

- yazarın tutumu, görüşü, aidiyeti, sorumluluğu ve zorunluluğu.

- okur açısından benzer konuların düşünülmesi gerekir; çünkü onun da bir görüşü, aidiyeti ve bir tutumu vardır.

- genellikle de bunlar birbirine koşut ya da yandaş eğilimler olarak şekillenir, okurların tutumları da öyledir. mücadelenin taraflarının cinsellik algı ve tutumları, ahlâki öncelikleri ve sahip çıkış biçimleri. burada hedeflenen yapıya ulaşıldığında tarif edilen ve benimsenen kural ve tutumlar da konuşulabilir.

* angaje yazar / romancı nedir? bunun edebi temelleri nedir?

tarafı/militan bir yazarın usûlüne göre ama bir amaç için ürettiği yapıt, işlevini yerine getirdiği koşulda "sanat olmadığı" biçiminde eleştirilemez. ancak bu yapıtın evrenselliği/kalıcılığı/doğruluğu tartışılabilir ve yaptığı açık edilerek "adlandırılabilir/yaftalanabilir"

* neden politik roman yazılır?

* bu nitelemeye uygun romanların temel nitelikleri nelerdir?

* politik roman bütün edebiyat kanonunun neresinde yer alır?

* okurlar edebi metinlerden etkilenirler mi? nasıl ve neden etkilenirler? bu etkilenmeler neden kaynaklanır? nasıl şekillenir? politik içerikli metinlerde bu etkilenmenin farklı ve pratik, gerçek yaşama yansıyan boyutları ve sonuçları var mıdır?

* edebiyat eleştirmenlerinin bu tür yapıtlara yönelik genel yaklaşımları nelerdir?

* politik nitelikteki kişilerin anı/biyografi/otobiyografi temelli kurgularını “edebiyat / roman” olarak niteleyebilir miyiz?

* şiddetin ve işkence başta olmak üzere çeşitli aktif pratiklerin ve bunları anlatan olayların bulunduğu kurgu metinleri ‘politik edebiyat’ olarak nitelendirmek için yeterli midir? bunun politik militan olma süreçlerindeki etkisi nedir? bu tür metinlerle yazarın okuru yönlendirmesi ya da teşvik etmesi söz konusu olabilir mi?

II- bunlarla bağlantılı olarak edebi metinleri şekillendiren “yazım akımları” nı konuşabiliriz.

- natüralizm
- romantizm
- eleştirel gerçekçilik

- toplumsal / sosyalist gerçekçilik
yazım sürecini etkileyen dinamikler ve etkilenmeler bağlamında da bu başlık altında sevgili **nuray d. kaya**'nın konuşalım diye önerdiği şu baskın eğilimler ve dinamikleri konuşabiliriz:

- * tarihsel roman
- * psikolojik çözümleme ve bireyin iç çelişki ve çatışmaları
- * toplumsal zorunluluklar, zamanın öncelik ve değerleri, kuşak çatışmasının politik yapıdaki yeri ve önemi,

III. edebi kurguda kadının ve kadın bakış açısının yeri ve önemi, dönem ve olanların bu çerçevede değerlendirilmesi, ve eleştirilmesi

IV. bunlara ek olarak, sevgili **öge çaldıran**, kırk yedililer romanının 301 sayfasında yer alan haydar-emine konuşmasının ayrıca irdelenmesini önermiş ve bunun bir eleştiri mi yoksa bir yöntem arayışı olarak mı değerlendirilmesi gerekir, sorusunu ortaya atmış. zaman kalır ve fırsat olursa bunu da konuşacağız.

notlar, temalar:

- * olayları ve kişileri örnek alma ve etkilenme? (iki yönlü)
  - okurun etkilenmesi ve tutum alması
  - yazarın kolayına gittiği için ya da propagandif amaçlarla bunu anlatması
- * anı/biyografik roman/hikâye
- * gerçek karakterlerin yaşamlarının kendi adları ya da benzerleriyle kurgu metinler hâline getirilmesi, yüceltme, yüceleştirme, eleştiriden muaf hâle getirme,
- * eğitim amaçlı kurgu metinler
- * aile ilişkiler, kırılmalar, kopmalar ve dışlama, ötekileştirme edimleri

diğer benzer romanlar

- * m. cevdet anday "gizli emir"
- * çetin altan "büyük gözaltı"
- * pınar kür, yarın yarın (<https://www.bahceyazi.com/60-pinarkur.htm>)
- * sevgi soysal yenişehir'de bir öğle vakti / şafak (<https://www.bahceyazi.com/56-ssoysal.htm>)
- * samim kocagöz'ün onbinlerin dönüşü / ızmir'in içinde
- * vedat türkali bir gün tek başına, güven,
- * attila ilhan bıçağın ucu , aynanın içindekiler
- * erdal öz yaralısın
- * dostoyevski: suç ve ceza, ecinniler
- * e. zola: germinal (tohum yeşerince)
- * john steinbeck (pek çok romanı)
- * peter weiss (direnmenin estetiği)
- * peyami safa "fatih harbiye"
- * y kadri karaosmanoğlu "sodom ve gomora"
- * reşat nuri güntekin "yeşil gece"
- * murathan mungan 995 km
- * kaan arslanoğlu devrimciler, 1,2

yorum değerlendirme katkı

Sevgi Çifter:

FÜRÜZAN'ın 47'liler romanı üzerinden, edebi kurguda kadının ve kadın bakış açısının yeri, önemi. Dönem ve olanların bu çerçevede değerlendirilmesi ve eleştirilmesi...

47'lileri uzun bir aradan sonra geçen yıl bir grupta okumuş ve üzerine konuşmuştuk. Grubumuz için bir kez daha okudum. Aslında yıllar önce de okumuştum ama o zamanki Sevgi ile şimdiki Sevgi aynı olmadığı için, okuma da aynı okuma olmadı tabii ki. 12 Mart romanları içerisinde anılan 47'lilerin değerlendirmesini 'edebi kurguda kadının ve kadın bakış açısının yeri' açısından yapmak istiyorum.

Genel anlamda bakış açısının; anlatma esasına bağlı metinlerde olay zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen yanıtla belirlendiğinden yola çıkarsam; yapacağım değerlendirmede 47'liler'de seslenen kim ve nasıl sesleniyor, sorularına yanıt aradığımı söyleyebilirim.

12 Mart askeri darbesinin ardından işkence görmüş 47 doğumlu gençlerin, darbe ile başlayan günleri ve dış dünya ile ilişkilerinin anlatıldığı kitaptaki kadın karakterler üzerine birkaç söz öncelikle: Emine, Seçil, Nüveyre, İclal, Kiraz, Birgitta ve Leylim Nine, en çok anılan kadın karakterler.

Emine, romanın hem anlatıcısı hem de hikâyenin odağındaki isim. Yani olaylar Emine merkezde durarak etrafındaki kişilerin anlatılması ile gelişiyor. 68 gençliğini temsil ediyor arkadaşları ile. Sosyalist, kırılğan, ailesine kafa tutabilen bir karakter. Kökeni cumhuriyet döneminin yeni serpilen burjuva sınıfından olmasına rağmen, burjuva kültürünü benimsemez ve bunu yaşamı ile de gösterir ama Haydar'la evli olmamalarının ağabey Kurban'a tuhaf gelmemesini tuhaf bulacak kadar da toplumun normlarını sırtında taşır. Güzel bir dünya için girdikleri sosyalist hareket içinde 'erkek gibi' mücadele eder.

Nüveyre, Emine ve Seçil'in annesi. Genç cumhuriyetin bir zamanlar idealist öğretmenlerinden, 'Erzurum'un dağına eğitimin ışığını getiren' ve ataerkinin kuvvetli bir temsili. İdealistliği gerilerde bıraktığı için olsa gerek bir öğretmen olmasına rağmen okuldaki öğrencileri ve o zamanki söyleyişle besleme(!) olarak evlerine aldıkları Kiraz ile kendi çocuklarının arasındaki çizgiyi özellikle belirginleştiren bir karakter. İçinde bulunduğu sınıftan milim sapma yapması beklenmeyen, kızları ile ilişkisinde sert ve dominant; biraz da düşmanca. Bu düşmanlık kendi sınıfından olmayanlara karşı roman boyunca özellikle sürdürülür.

Leylim nine, modernite öncesi Anadolu kültürünün temsilcisi olarak yer alıyor romanda. Emine için annesinden daha yakın, Emine annesinin sırtını döndüğü Anadolu kültürünü Leylim Nine'nin masallarıyla öğreniyor. Anadolu kadınının idealize edilmiş hali. Emine'nin varoluşunda büyük rolü var.

Kiraz, 'onlar dayanıklı olur' sınıfındandır Nüveyre için. Evdeki her işi yapmaya uygundur, hasta olduğunda, ateşi çıktığında mutfaktaki bulaşık bezi ile silinir alını. '....bazı şeyleri engellemek..' için çekinmeden suratına tokat atıldır. 'Ahlaksızlık önlenmelidir,' ne de olsa. Leylim nine temsiline çocuk halidir.

Seçil, Emine'nin ablası, romandaki imkânsız aşkın temsili. Kendisinden büyük evli olan üsteğmen Ertegün'le birbirlerini seviyorlar. Ancak hem sınıfsal hem de ahlaki (!) açıdan mümkün olmayacak bir birliktelik yaşadıkları. Ceza olarak İstanbul'a okumaya gönderiliyor ve daha sonra annesinin uygun bulacağı kendi sınıfından bir avukatla evlenerek, mutsuzluğunu perçinliyor. Ancak konfor alanları ve ataerkil tuzaklar Seçil için de geçerli, birçok kadın gibi. Sonuçta yakından bildiğimiz bazı romanlardaki birçok mutsuz kadın gibi intiharı seçiyor Seçil. Kurtuluşu ölümden buluyor.

İclal, Nüveyre ile aynı okulda öğretmen. Her türlü zorluğa ve yıldırımlara karşı idealistliğini kaybetmemiş, adil, çalışkan, hümanist ve özverili özellikleriyle, idealistliğini yitirmiş Nüveyre'nin karşısına yerleştirilmiş bir karakter.

Birgitta, Seçil'in çocuklarının mürebbiyesi. Aşırı dışı özellikleriyle ve güzelliğiyle yer alıyor romanda. Baştan çıkarıcı, cadı kadın, 'femme fatale' tabir edilen bir rol vermiş Birgitta'ya yazar. Seçil'i intihara sürükleyen aldatmanın dışı kişisi.

1970'lerin başındaki toplumsal değişimi, karakterler ve aralarındaki ilişkiler, çatışmalar, karşıtlıklar üzerinden veren 47'liler'deki kadın karakterleri ben böyle okudum. Örnek aldığım kadın karakterlerin hepsi belli bir kesimin temsilcisi.

Her daim idealist, doğru, iyi, masum olanlar 47 doğumluları temsil edenler, Anadolu kültüründen gelenler ve bozulmamış yeni cumhuriyetçiler. Bu karakterlerin bir eksikliklerini görmüyoruz romanda. Toplumsal gerçekçi romanın kaderi bu olsa gerek □ □

Şimdi 47'liler bağlamında edebi eserlerde kadın bakış açısına gelirsem; geçmişten günümüze kadının toplumda ikinci sınıf kabul edildiğinden yola çıkarak, edebi kurguda da iktidarı elinde bulunduranın erk-ek olduğu gerçeğini yadsıyamayız. Edebiyat tarihi de bize; erki elinde bulunduranın, edebiyatta kadınlara -istisnalar hariç- ancak ya 'melek' (anne, eş, kız kardeş, sevgili gibi) ya da 'kötü' kadın imgeleriyle yer verdiklerini gösterir. 'Melek' rolünü üstlenen kadın karakter, kendini feda edendir ama içinden her an bir cadı çıkabilir. Kendini feda etmekten vazgeçen kadından da korkar erk. Çünkü kendinden emin, bilinçli ve kendi hikayesini anlatma yeteneğine sahip bir kadın, ataerkil değerleri sorgulayıp reddedecektir. Bu bilinçle kadınlar için yeni bir pencere açılır ve edebi kurgularda feminist edebiyat eleştirisi önem kazanır. (kadın bakışı yerine feminist eleştiri demeyi tercih ediyorum bu noktada.)

Peki feminist eleştiri nedir?

Feminist edebiyat eleştirisi, edebiyat eserlerinde kadınların erkek bakışı ile sınırlandırılmış, kurgulanmış nesnelere olarak ele alınmasına ve aynı özelliklere sahip kişiliklere indirgenmelerine eleştirel yaklaşır. Yirminci yüzyılın başında Virginia Woolf'un edebiyattaki kadın temsilinin de erkek temsili gibi cinsiyetlendirilmiş olduğuna dikkat çekmesi ile önemli bir bakış gelişir. Buradan hareketle, Woolf "feminist gözle okunan edebiyatın ikili bakış açısı gerektirdiğini göstermenin" önemine dikkat çeker ve edebiyattaki eril kadın tasvirlerini deşifre etmenin feminist edebiyat eleştirisinin en temel basamağını oluşturması gerektiğini söyler.

Feminist edebiyat eleştirisine göre cinsiyet, dil yoluyla kurgulanır ve yazı üslubunda görünür hale gelir. Ayrıca yine feminist eleştiri, kadının ve erkeğin(erk'in), dili, cinsiyetleri doğrultusunda farklı şekillerde kullanıldığı fikrine dayanır.

Bir eseri feminist bakış açısıyla değerlendirebilmek için; eserdeki özne kim, anlatılan hikayede kadın ve erkeklerin durumu, aile ise nasıl bir aile, ailedeki konumlanmalar nasıl, aşk varsa kimin üzerinden, kimin bakışı ile nasıl anlatılıyor, hikayede erkek kadını kadın erkeği nasıl tanımlıyor, ataerkil sistem aktif olma durumlarında nasıl somutlanıyor, erkekler kendi aralarında konuşurken nasıl, kadınlarla konuşurken nasıl tutum alıyorlar, neyi meşrulaştırıyorlar, mülkiyet durumu varsa cinsiyetler arası durumu nasıl.....

Bu soruları birbirine bağlayarak, yanıtlarına bakarak çeşitlendirebilir veya çoğaltabiliriz. Tüm bu soruların ardından belki de en öncesinden ilk olarak, söz kimin sözü, sözü söyleyen kim, eyleyen kim sorularının yanıtını arayarak, eril dili nasıl deşifre edeceğimizi bulmalıyız. Yazarın erkek egemen kodlarla satırlara döktüklerinin ne kadarını görebiliyoruz/görebiliriz? Bu görememe halleri; aymazlık, dalgınlık, bilmezlik, dikkatsizlik şeklinde olabilir. Çünkü hiçbirimiz, satırların yazanı dahil erkek egemen kodların içimize ne kadar işlediğinden ne zaman gün yüzüne çıkabileceğinden muaf değiliz. Ama yukarıdaki soruların yanıtlarını aradığımız zaman, feminist bir okuma yaptığımız zaman eril zihniyete hizmet eden gündelik dili okuyabilir ve deşifre edebiliriz.

'Her eylem yerleşik bir toplumsal kuramı ya yeniden üretir ya yerinden eder' demiş Fatmagül Berktaş. Dildeki erilliği de deşifre etmek bir eylemdir ve politiktir. Politik olduğu için de direnmedir.

Eski tarihlerde satırlara düşen geçmiş yazımı değiştiremeyiz ama tarihin yeni şekliyle yeniden yazıldığını göz ardı etmeden seçim yapabilirsek -ki herkes seçimleriyle yaşar- her okuduğumuz metne kuşkuyla bakabilirsek; yüzyıllardır erk tarafından yürütülen kültürel yıkıma karşı bütün iyi niyetimizle de olsa sırf muhalif olarak tanıdığımız için bazı yazarların gizli kalmış öznelliklerini görmezlikten gelmekten vazgeçebilir, toplumsal kültürde büyük yer tutan edebiyattaki cinsiyetçi gözbağını aralayabilir, satırlar arasına gizlenmiş erk'in dilinin yeniden yeniden üretilmesinin önüne geçebiliriz diye düşünüyorum.

NOT: Metni yazarken yolumu açan Gaflet-"Modern Türkçe Edebiyatın Cinsiyetçi Sınır Uçları (Sema Kaygusuz, Deniz Gündoğan İbrişim) kitabını öneri olarak buraya bırakıyorum □ □

nuray d. kaya

- dönemin kadınlar üzerinden anlatılması (politik mücadelede kadın olmak ve görünür olmak, kadınların görünürlüğü)
- bu yapıtın edebi niteliği üzerine yorum ve değerlendirme
- bu tür eserlere nasıl yaklaşılmalı?